

Waarom vertelt Johannes zo totaal anders over Jezus?

Opmerkingen vooraf

Bijbelse tijd
daar en toen

Verantwoord
bijbellezen
vereist

Postmoderne tijd
hier en nu

het overbruggen
van ...

- Egypte, Assyrië, Babylonië, Perzië, Griekenland, Rome, ...
- Hebreeuws, Aramees, Grieks
- zeden en gewoonten
- leefomstandigheden
- denkwereld: wereldbeeld, godsbeeld, mensbeeld
- vnl. vertelcultuur, beeldtaal godsdienst, beeldende kunst, literatuur, enz.

een onmetelijke
afstand

- Nederland, België, Frankrijk, Rusland, Italië, ...
- Nederlands, Frans, Engels, ...
- zeden en gewoonten
- leefomstandigheden
- denkwereld: wereldbeeld, godsbeeld, mensbeeld
- vnl. cultuur van wetenschappen, filosofie, technologie, literatuur, enz.

Waarom vertelt Johannes zo totaal anders
over Jezus - RVM 2024

Historische setting: Rome en de joden

Waarom vertelt Johannes zo totaal anders
over Jezus - RVM 2024

Auteur, tijdvak en plaats

Auteur

1. Als eerste schrijver die stelt zich voor **als een ooggetuige** (1:14; 21:20,24), als **‘de leerling van wie Jezus hield’** ofwel **‘de geliefde leerling’** die naamloos blijft (13,23; 19,26.35; 20,3; 21,7.20.24). Het is de leerling die van deze dingen getuigt en die deze beschreven heeft. En wij (!) weten dat zijn getuigenis (martyrion) waar is’ (21,24). Het **‘wij’** maakt de indruk van een schrijverscollectief.
2. **Jezus’ leerling Johannes** (d.i. Jakobus’ broer) op hoge leeftijd mogelijk in Efeze
 - probleem: erg polemisch tegen de joden terwijl zelf jood is en leerling van een joodse rabbi
 - pro: veel overeenkomsten met 2 en 3 Johannes
3. **de oudste Johannes** (prosbutéros) in 2 en 3 Johannes
 - volgens de traditie was er een oudste in Efeze
 - probleem: onbekendenpersoon
4. **een onbekende schrijver**

Tijdvak

- a) Tussen 85 en 95 g.j. als men alle evangeliën na de val v Jeruzalem situeert
- b) Tussen 45 en 65 als men alle evangeliën vóór 70 g.j. situeert.

Tijdvak ?

Johannes vertelt anders over Jezus dan Marcus, Matteüs en Lucas

Opvallende concrete verschillen tussen Johannes en de Synoptici

1. **geen** maagdelijke geboorte; gewoon genoemd als zoon van Jozef
2. **geen** doop van Jezus door Johannes
3. **geen** de verzoeking in de woestijn, geen verheerlijking op de berg
4. **geen** korte uitdagende uitspraken van Jezus;
5. **geen** gelijkenissen, geen berg- of veldredevoering maar wel lange ingewikkelde dialogen of monologen
6. **geen** tempelreiniging vooraf aan Jezus' laatste week
7. **geen** beschrijving van de laatste maaltijd. Alleen de voetwassing en een soort van avondmaalwoorden bij de spijziging van de 5000
8. **geen** angst noch gebed in Getsemane want juist geboren om gekruisigd te worden (12:17)
9. **geen** lijdende maar verheerlijkte Jezus aan het kruis (zijn werk is vervuld)
10. Jezus **meestal en bij de drie paasfeesten** in Jeruzalem (i.p.v. 1x)
11. wonderen omgebogen tot **'tekenen'**
12. **nieuwe** figuren: Natanaël, de leerling die Jezus liefhad.
13. **specifieke gegevens** over Andreas, Jezus' moeder, Jezus' broers, Filippus en Thomas

Verschillen qua Jezus' redevoeringen

Marcus, Matteüs en Lukas

1. concrete en eenvoudige dagelijkse taal

- zoals hij oorspronkelijk heeft gesproken
- heldere taal en makkelijke woordenschat
- richt zich tot zijn eigen gewone volk
- levendige gesprekken met allerlei mensen
- empathische woorden t.a.v. zijn publiek
- heldere concrete aanschouwelijke beelden
- rabbijnse wijze v. onderwijzen
- rabbijnse manier van debatteren
- rabbijnse joodse woordenschat
- gelijkenissen en kernachtige spreuken
- redevoeringen opgebouwd uit korte thema's: bidden, vasten, aalmoezen, ...
- concrete uitspraken over noodzakelijk gedrag
- Joh. en Jezus spreken een verschillende taal

Johannes

1. tamelijk abstract, vage en duistere taal

- onpersoonlijke toon, welsprekende stijl
- soms moeilijk te begrijpen taal en redenen
- tot anonieme menigten en tegenstanders
- twistreden et tegenstanders (Jeruzalem)
- presenteert stellingen en wil overtuigen
- mystieke. mysterieuze toon, taal en beelden
- symbolische en filosofische taal
- dualistische begrippen en tegenstellingen
- hellenistische joodse woordenschat
- geen gelijkenissen, geen spreuken
- allegorieën: Jezus is als het water, brood, licht, leven, waarheid, ...
- metafysische dogmatische toespraken
- Joh. Jezus en verteller spreken dezelfde taal

Verschillen qua Jezus' beeldvorming

Marcus, Matteüs en Lukas

Realistische voorstelling in de gewone wereld

- een duidelijke historische Jezus
- beminlijke rabbi op weg met leerlingen
- zoon van de timmerman van de joodse Jozef
- nederige dienaar van God
- in de joodse geschiedenis aangekondigd
- veel empathie, geneest, doet wonderen,
- Jezus kent wel angst, zweet bloed
- veel lijden in de laatste week
- voorgesteld als de koning van Israël (als David, Hizkia en Josia) heeft messias-kenmerken
- voorgesteld als de profeet die komen zou, de mensenzoon
- het volk bedrijft rouw bij zijn dood
- satan is de tegenstander in het gewone leven en ook de mens fungeert als zodanig

Johannes

Dramatische introductie v. Boven naar Beneden

- meestal een vaag aanwezige historische Jezus
- lijkt een mystieke bovenmenselijke mens
- zijn joodse oorsprong lijkt irrelevant
- beroept zich op zijn bovennatuurlijke rechten
- niet in de joodse geschiedenis aangekondigd
- wonderen om goddelijke zending te bewijzen
- christus kent geen angst, toont weinig gevoel
- zegeviert in de laatste week, dan verheerlijkt
- als een totaal niet-traditionele kosmologische messias, de mens-geworden zoon van God
- als de koning van de joden en als de heiland van de wereld
- 'de joden' niet geïnteresseerd, wel geïrriteerd
- vorst van de wereld; geen halfgod of god, wel een soort geest die bij de mens binnendringt

Verschillen qua Jezus' optreden

Marcus, Matteüs en Lukas

Situeert z. binnen de gewone werkelijkheid

1. meestal onderwijs van morele aard

- oproep tot omkeer tot God
- volk terugbrengen tot de thora
- recht en gerechtigheid toepassen
- Gods koningschap (koninkrijk) aanvaarden
- voorbereiden op het einde (Jeruz. / wereld)

2. Johannes en Jezus spreken verschillende taal

3. Lijdensweek: aanklacht

- vermelding afbraak van de tempel 2x/ 2x /0x
- zoonschap: zoon van God 1x / 3x / 1x
- Pilatus verdedigt Jezus 3x / 0x / 6x
- schuld messias / koning te zijn 7x / 7x /7x

Johannes

Situeert zich binnen aparte werkelijkheid

1. meestal dogmatische waarheden

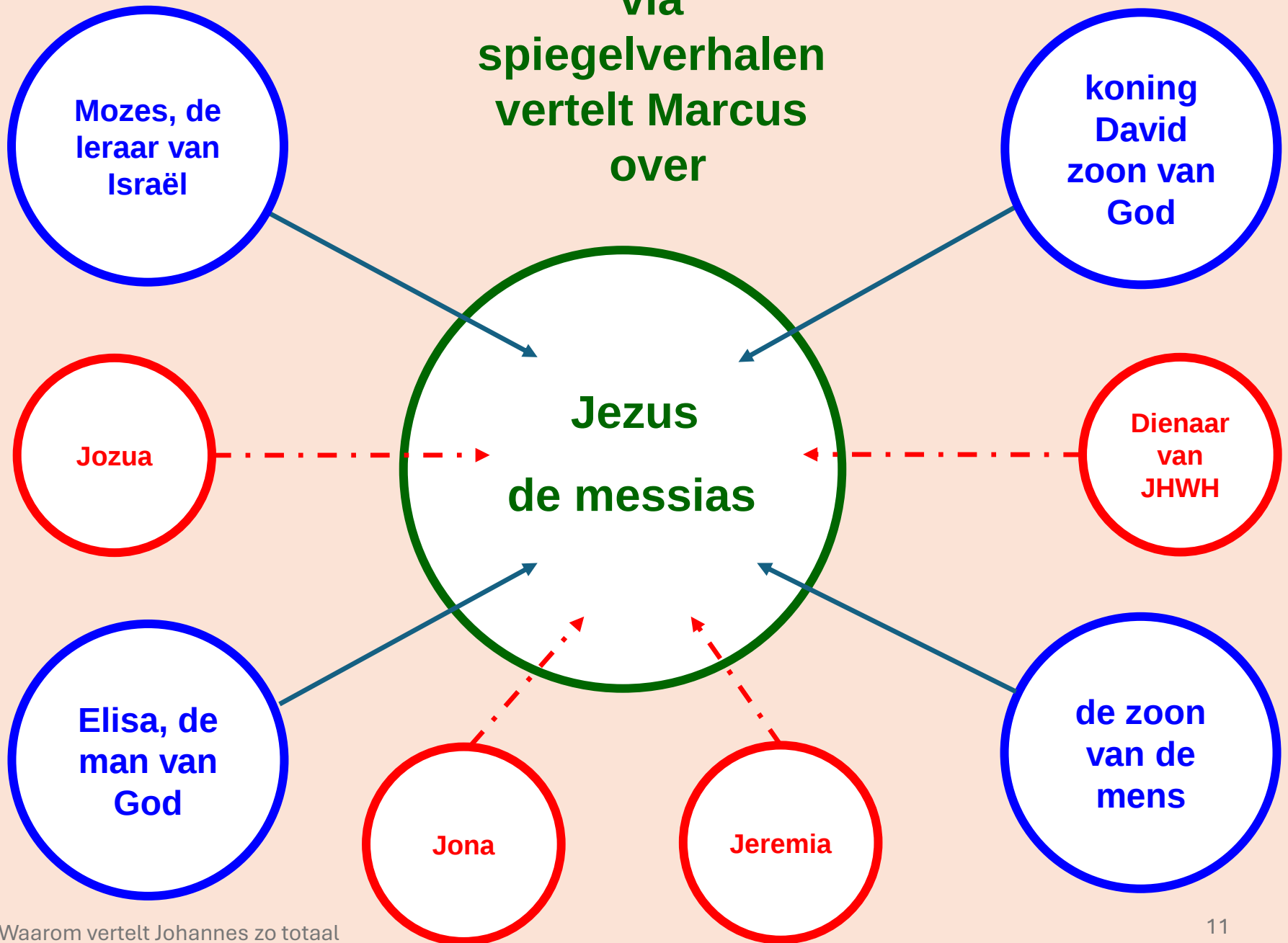
- relatie tot zijn Vader
- waarachtigheid v. zijn zending
- zijn taak t.a.v. de wereld
- geloof in het eeuwig leven
- werking van Gods Geest

2. Joh, Jezus en verteller spreken dezelfde taal

3. Week van de verheerlijking: aanklacht

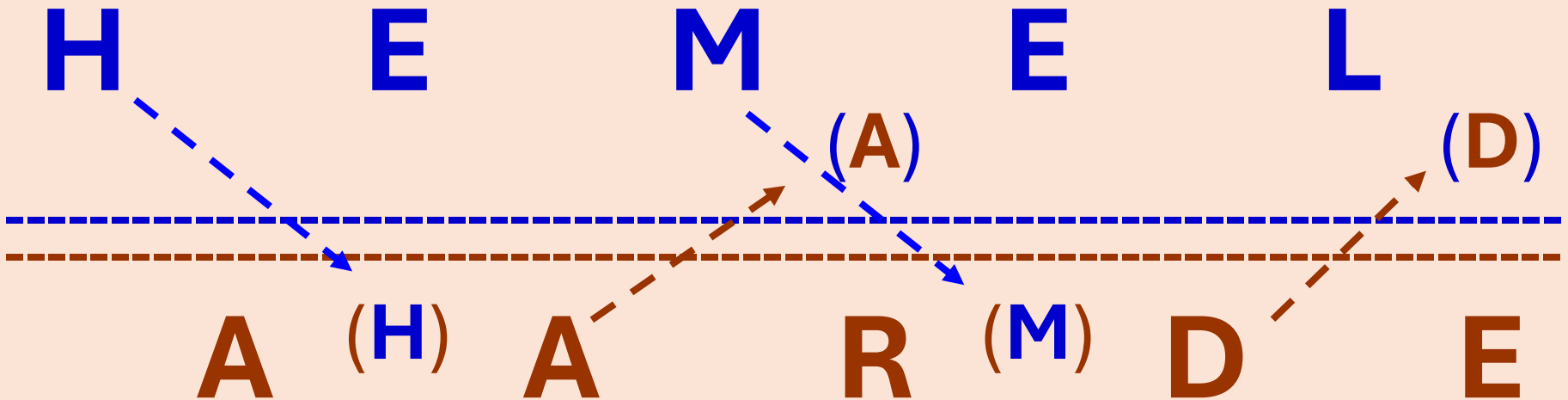
- vermelding afbraak van de tempel 0x
- zoonschap: zoon van God 0x
- Pilatus 3x ik vind geen schuld in hem
- beschuldiging messias / koning v.d. joden 12x

via
spiegelverhalen
vertelt Marcus
over

Hebreeuws monistisch wereldbeeld

Hemel en God & aarde en mensen
zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden

ongescheiden – doorlaatbaar – open overgang

Grieks-Romeins dualistisch wereldbeeld

de hemel met de goden

kennis - waarheid - licht - **LOGOS** - leven - geest - eeuwigheid

onwetendheid - dwaling - duisternis - dood - lichaam - eindigheid

de aarde met de mensen

1-2 In het begin was het woord bij God en was één met hem

3 Het woord bracht de hele wereld voort

4-5 Het woord was het leven dat licht gaf aan de mensen
De duisternis kreeg geen greep op het licht

6-8 De mens Johannes gezonden door God getuigde van het licht

9-11 Het ware licht verlicht elke mens en kwam naar de wereld
tot het zijne maar de zijnen namen hem niet aan

12-13 Zij echter die hem aannamen

→ gaf hij de macht om Gods kinderen te worden
die in zijn naam geloven, [die niet uit bloed,
noch uit de wil van het vlees of van een man]
doch uit God geboren zijn

14 Het woord werd mens en kwam naar de wereld
en woonde onder ons en wij hebben zijn glorie gezien

15 Johannes getuigde van het eerdere bestaan van die mens

16 De volheid van die mens verschafte ons maximale genade

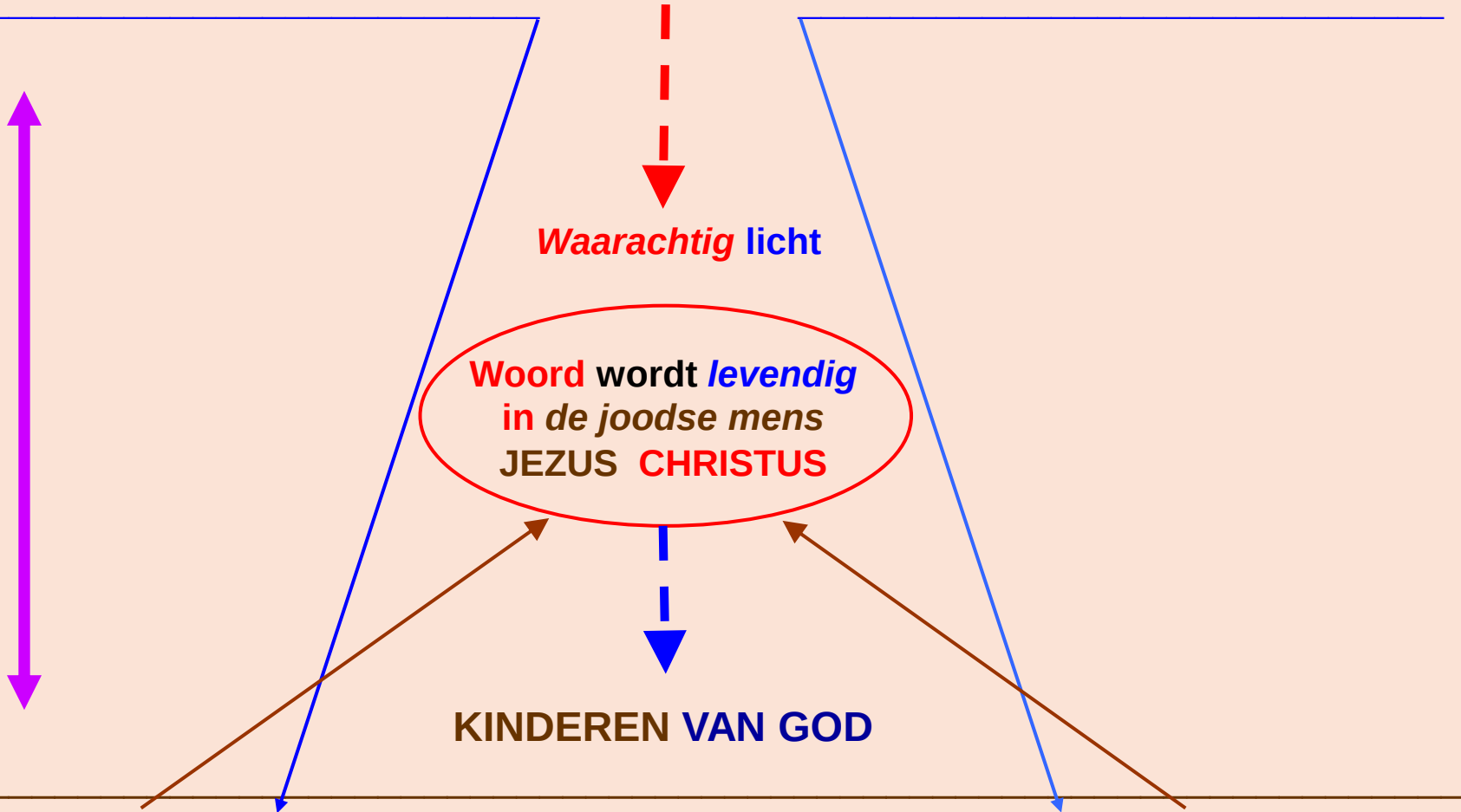
17 Mozes gaf de thora en genade en waarheid kwamen door Jezus Christus

18 De zoon is bij de Vader en hij doet God kennen

Waarom vertelt Johannes zo totaal anders
over Jezus - RVM 2024

Logos – Woord – demens Jezus Christus

kennis - waarheid - licht - **WOORD** - leven - geest - eeuwigheid

onwetendheid - dwaling - duisternis dood - lichaam - eindigheid

De opzet en het doel van Johannes

Johannes brengt Gods verlossingsplan dus in kaart op

1. het Grieks-Romeinse model van het universum, met zijn sterke verticaliteit en waardering van hogere werkelijkheden uit de kosmos
2. hij stelt het Woord voor als een goddelijke vreemdeling, die van Boven komt en vervreemd en antipathiek tegenover zijn directe omgeving
 - vooral zijn felle tegenstanders 'de joden'. Deze term verwijst niet naar het joodse volk maar naar hen die de dienst uitmaken in Jeruzalem en in de tempel. Het zijn 'de zijnen' die hem niet aannemen.
 - zij horen thuis in een wereld (kosmos) die toebehoort aan onwetendheid en aan de duisternis
3. zelf behoort Johannes bij hen die in het licht zijn gestapt. Zij hebben Jezus hebben gezien, gehoord en hebben hem aangenomen. Bijgevolg
 - zijn zij werkelijke zonen en dochters van God geworden. Uniek en revolutionair binnen de door goden beheerste Grieks-Romeinse wereld
 - en dus onbegrepen aangevallen door onwetenden en demonen;
 - zij voelen zich net als Jezus verbonden met het rijk van de Vader
 - samen met hun verlosser leven zij hoewel in de duisternis, maar ervaren toch het licht van de wereld.

Wie is dat Woord? Wie is die Jezus Christus?

Meteen na de proloog identificeert Johannes de Jezus Christus - 1:19-52

- **het mens geworden woord (1:14)**
- **het lam van God (29,36),**
- **de zoon van God (32-34) d.w.z. als David**
- **de rabbi / meester (38,50),**
- **de messias, dat betekent Christus (1:42)**
- **diegene van wie Mozes in de Thora heeft geschreven en de Profeten,**
- **Jezus, een zoon van Jozef uit Nazaret (46**
- **de zoon van God, de koning van Israël (50)**
- **de zoon van de mens (52)**

En wat blijkt? Johannes werkt met een dubbele context:

- **enerzijds van buiten de wereld, van Boven**
- **anderzijds in de geschiedenis van Beneden, de wereld van Galilea, Judea, Jeruzalem, Samaria en buiten Palestina.**

Dat is een helder en briljant literair hulpmiddel want

- **zo kunnen Jezus' tegenstanders niet buiten deze wereld kijken en hem niet echt leren kennen**
- **maar Johannes' lezers en hoorders kunnen dat wel en begrijpen de diepere zin van wie hij is en wat hij onder de mensen komt doen**

een déjà-lu thema: God schept door het woord

Genesis 1:1-5

Johannes 1:1-5

1 In het begin schiep God de hemel en de aarde.
2 De aarde was nog woest en ledig,
b en duisternis lag over de vloed,
c maar Gods geest zweefde over de wateren
3 En God zei:
b ‘Er moet licht komen,’
c En er was licht.
4 En God zag dat het licht goed was,
b En hij scheidde het licht van de duisternis;
5 En God noemde het licht dag,
b en de duisternis noemde hij nacht;
c Toen was het nacht geweest
d en het was morgen geweest. Dag een

1 In het begin was het Woord,
b het Woord was bij / gericht op God
c en het Woord was God.
2 Dit was in het begin bij / gericht op God.
3 Alle dingen zijn door het Woord, geworden
b en zonder dit is geen ding geworden,
dat geworden is.
4 Hierin was leven
b en het leven was het licht van de mensen;
5 en het licht schijnt in de duisternis
b en de duisternis heeft het niet in zich
opgenomen / ontvangen / begrepen

• ander déjà-lu thema: wijsheid bij schepping a

Spreuken 8:12-30

Johannes 1:1-5

12 Ik, de Wijsheid, woon bij de schranderheid

b en ik verkrijg kennis door overleggingen

22 JHWH heeft mij tot aanzijn geroepen

b als het begin van zijn wegen,

c vóór zijn werken van ouds af.

23 Van eeuwigheid aan ben ik geformeerd,

b van in het begin, eer de aarde bestond.

27 Toen hij de hemel bereidde, was ik daar;

b toen hij een kring trok op het oceaankolk,

30 toen was ik bij hem, als een vertrouweling

b ik was een en al verrukking dag aan dag,

c voortdurend mij verheugend voor zijn
aangezicht

1 In het begin was het Woord,

b het Woord was bij / gericht op God

c en het Woord was God.

2 Dit was in het begin bij / gericht op God.

3 Alle dingen zijn door het Woord, geworden

b en zonder dit is geen ding geworden,

c dat geworden is.

4 Hierin was leven

b en het leven was het licht van de mensen;

5 en het licht schijnt in de duisternis

b en de duisternis heeft het niet in zich
opgenomen / ontvangen / begrepen

• ander déjà-lu thema: wijsheid bij schepping b

Spreuken 8:30-36

Johannes 1:1-18

30 toen was ik bij hem, als een vertrouweling
b ik was een en al verrukking dag aan dag,
c voortdurend mij verheugend voor zijn
aangezicht
31 mij verheugend in de wereld van zijn aardrijk,
b en mijn vreugde was met de mensen.
32 Nu dan, zonen, luistert naar mij,
b want welzalig zijn zij die mijn wegen bewaren.
33 Hoort naar de vermaning, dan wordt gij wijs,
b slaat haar niet in de wind.
34 Welzalig de mens die naar mij luistert, elke dag
b wachthoudende aan mijn deuren,
c bewakende de posten van mijn poorten.
35 Want wie mij vindt, heeft het leven gevonden,
b hij heeft van JHWH welgevallen verkregen.
36 Maar wie mij mist, doet zijn leven geweld aan;
b allen die mij haten, hebben de dood lief.

1 In het begin was het Woord,
b het Woord was bij / gericht op God
c en het Woord was God.
2 Dit was in het begin bij / gericht op God.
3 Alle dingen zijn door het Woord, geworden
b en zonder dit is geen ding geworden,
c dat geworden is.
4 Hierin was leven
b en het leven was het licht van de mensen;
5 en het licht schijnt in de duisternis
b en de duisternis heeft het niet in zich
opgenomen / ontvangen / begrepen

Ezechiël blauwdruk voor Johannes : enkele voorbeelden

Ezechiël

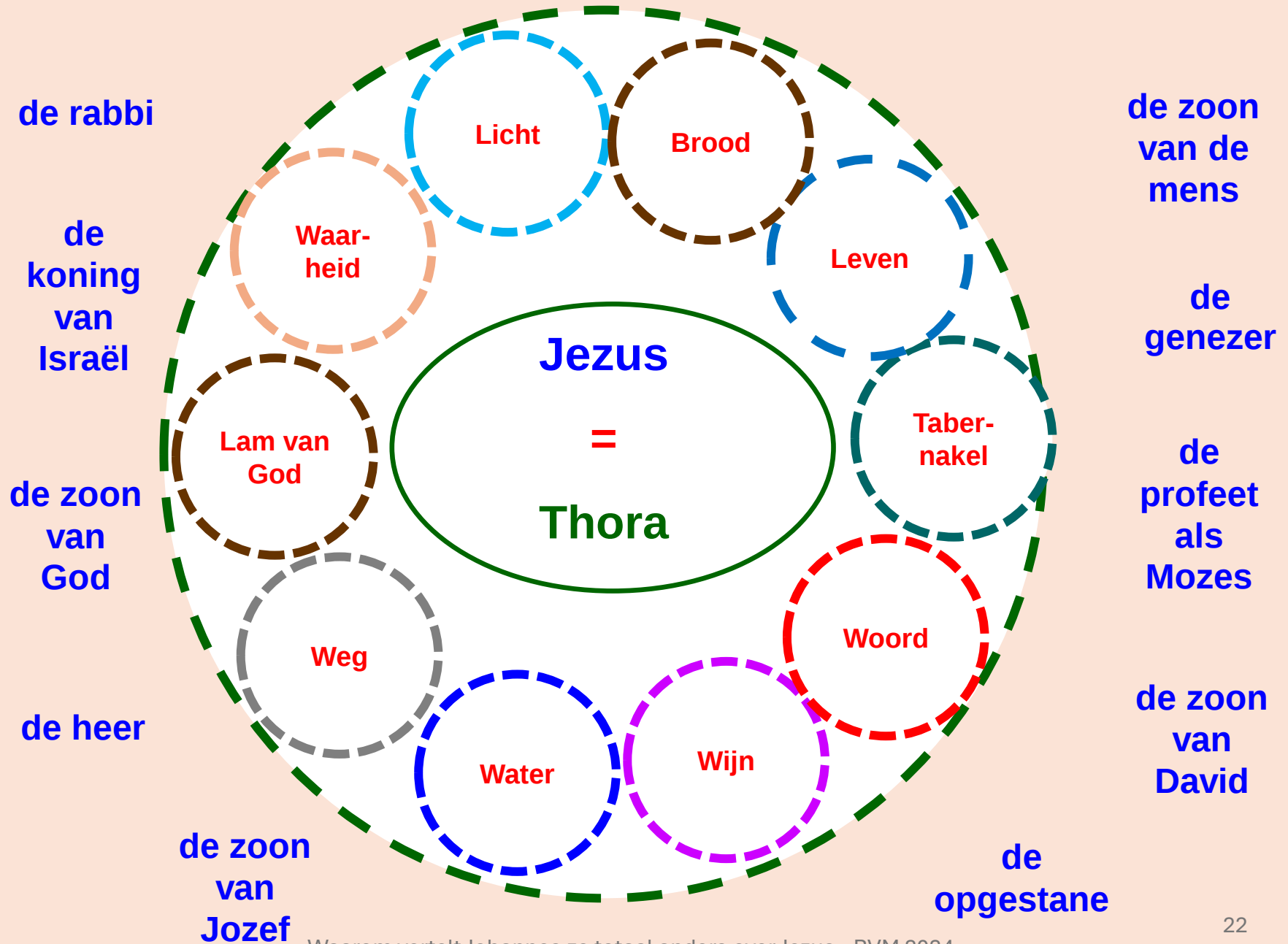

Johannes

- Ezechiël 1-3 openbaringsvisioen
- **JHWH's woord** (davar) **kwam tot mij** 40x
- hoofdstuk 3 heel Israël wordt één volk
- **12 tekenhandelingen**
- **mensenzoon** meer dan 100 x keer
- 'zij zullen **weten** dat ik de JHWH ben' 75x
- h.9 **tempelverontreiniging**
- h.15 (2,8) & 17 JHWH **als de wijnstok**
- h.34:11-15 **herder en slechte herders**
- h.37 **Israëls herrijzenis uit de dood: een dal vol beenderen die tot leven komen**
- 37:26-27 **JHWH woont bij zijn volk in de tempel als zichtbaar teken**

- Johannes 1:1-18 openbaringsvisioen
- **woord** (logos) **kwam tot Johannes** e.a. 40x
- h. 1. onder ons 'getent', lichaam = tempel'.
- **12 tekenhandelingen**
- **mensenzoon** 12x
- sleutelwoord: **weten** 28x
- h.2 **tempelreiniging**
- h.15 Jezus **als de wijnstok**
- h.10 **goede herder en de slechte herders**
- h.11 **Lazarus' herrijzenis uit de dood: dit is een dode Eleazar die als Israël weer leeft**
- **Gods inwoning door zijn woord (thora) in de persoon van Jezus die ook de tempel is**

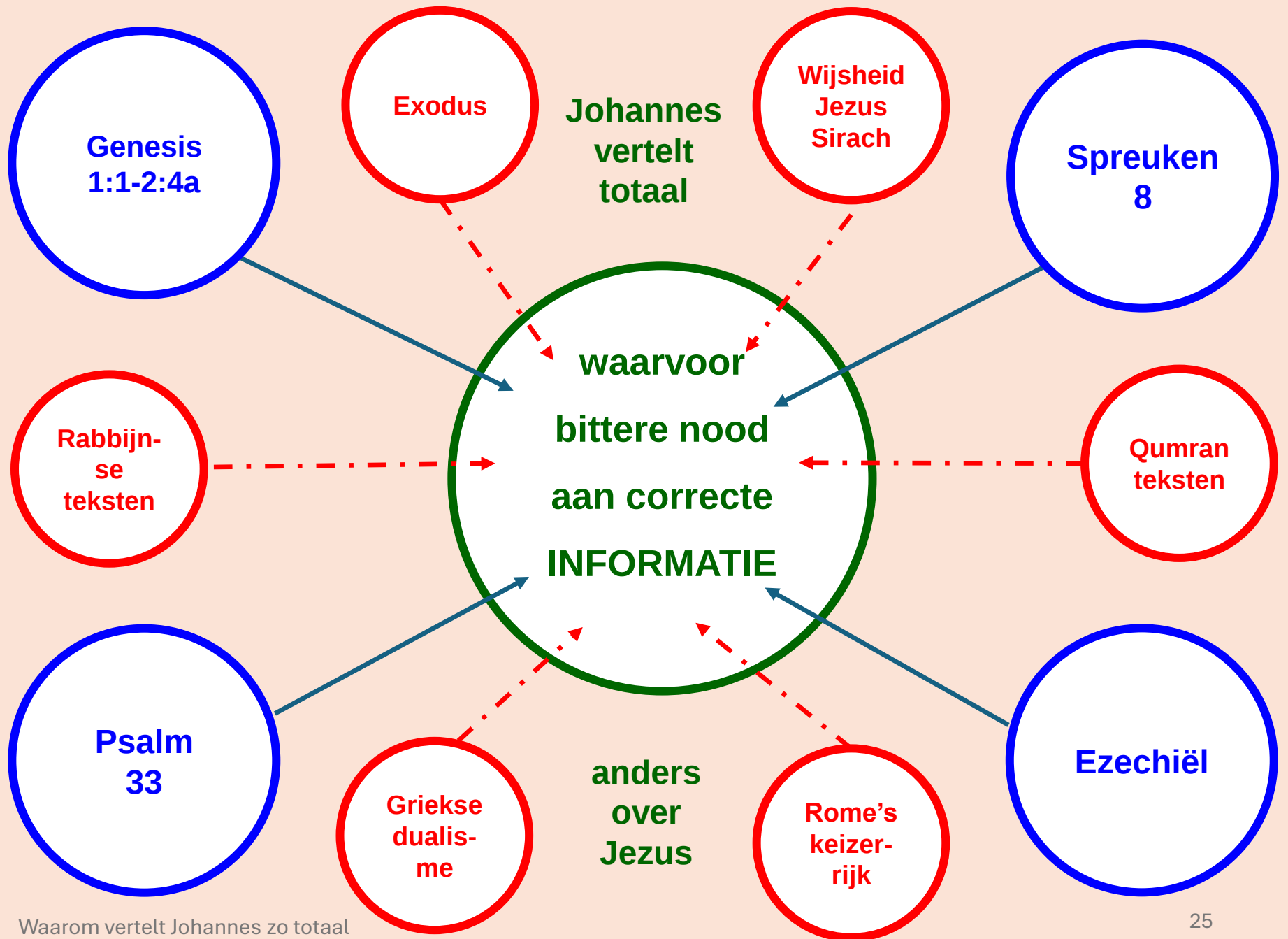
Johannes vertelt allegorisch met beelden en begrippen over Jezus

Jezus' beeldvorming in Johannes

1. Zijn overheersende **rolmodel als levende thora**
2. speelt hij nog een aantal in het oog vallende andere rollen
 - als rabbi en profeet
 - als koning en herder
 - als wijnschenker en broodverstrekker
 - als visser en heiland
 - als heer en opgestane
3. doelpubliek: de Hebreeuwse en Griekssprekende joden van in Galilea, Judea, Jeruzalem, Samaria en van in de diaspora (verstrooiing) en daarbij de Grieken (godvrezenden en geïnteresseerden heidenen).
4. als door God **aangewezen koning** van de joden **wil Jezus zoals David** hij hen allen samenbrengen **binnen heel Israël**: de zuidelijke en de noordelijke stammen samen met de vreemdelingen zoals Ezechiël dat in visioen kon beleven. Het ligt geheel in de lijn van de vraag van de leerlingen over **het herstel van Israël** na de opstanding (Handelingen

Gevolgtrekkingen voor de bijbelgelovige

Ter afronding en ter overweging

Johannes is zó totaal verschillend van Marcus, Matteüs en Lukas en valt er niet mee valt te harmoniseren. Hij is eerder een profeet en theoloog dan een rabbi zoals zij. Zó'n groot verschil! Moeten wij dan kiezen? Als Jezus heeft gesproken zoals Marcus (of Matteüs, of nog Lucas) dat weergaf, dan kan hij niet hebben gesproken zoals Johannes dat heeft gedaan.

Hoe brengen wij de boodschap van Johannes aan seculiere postmoderne mensen? In hoeverre staan zij open voor symbolische, mystieke en mysterieuze beeldtaal. Kunnen zij daardoor worden aangespoord om een mensgerichte levenshouding aan te nemen en open komen te staan voor Jezus?

Johannes wil Jezus aanprijzen als de messias, maar hij doet het anders dan zijn drie collegae. Hij wil voor zijn lezers de nadruk leggen op het feit dat Jezus een buitengewoon uitzonderlijk mens (van Boven) was, die Gods woord de thora van Mozes in het concrete leven (Beneden) uitleefde en tot zijn maximale ontplooiing bracht.